

samo u postojanju imenice, zašto je onda *sèkanta* (ž. r.) i *sekàntan*, i kako bi se naglasila imenica *sekant*, koje ovi rječnici nemaju? Prema *pèdant* i *sèkanta* morala bi glasiti *sèkant*; ali genitiv bi prema *sekàntan* bio *sekànta!* Što ako sutra bude i u nas uveden kemijski termin *latent*? Kad se provodi ovako važna revizija, onda predlagane oblike valja dodati kao dublete, pa onda neka odluči publika, praksa i stručna kritika. I konačno, ako je već ova revizija djelomičan ustupak zagrebačkom i beogradskom uhu, čemu onda upravo obratan postupak kod spomenutog primjera *kurtizāna* sa sasvim južnim akcentom?

Napredak hrvatske akcenatske ortoepije usko je vezan uz dra. B. Klaića, ali putem naglih i skokovitih kategorijskih promjena kao *latèntan* i sl. ne možemo ići. Nema razloga niti da ispravljamo pojedinačne klasične akcente, ako ne smetaju ni sustav ni praksu.¹⁴ U Klaićevu i Deanovićevu radu na akcentiranju ovih dvaju rječnika ima toliko dobrih strana provedenih dosljedno u cijelom djelu (označavanje akcenatskih promjena dosad najpotpunije, akcentuiranje novih riječi u skladu sa sustavom, izjednačavanje akcenata, osobito u terminima), da su i pojedinačne revizije mogle biti drugamo usmjerene. I tu je *lira* (novac) s uzlaznim akcentom kao u svim ostalim rječnicima (osim ARj. *lira*, što je bolje), iako nigdje nema uporišta za takav akcent (u Vuka *lira* znači drugo, a *novca* nema, govori se pak *lira* i *lira*) Isto tako i svi oni *-krílci* i *-krílci*, iako se govori samo *-krílci*, kako ima B i kako ni teoretski nije loše. Naši bi akcentolozi-leksikografi morali da pri kodificiranju u prvom redu izgladauju ovakva pojedinačna hrapava mjesta u hrvatskosrpskoj akcentologiji.

Sabralo se prividno dosta zamjeraka, ali to je sve vrlo malo na šezdeset tisuća riječi i toliko dobrih osobina, što su ovdje spomenute. I dade se konačno sve u novim izdanjima lako ispraviti, a dotad će ovi rječnici, jedni od najboljih u svojoj vrsti i dobri nastavljači dopreporodnih hrvatsko-talijanskih rječnika, koristiti i slavističkoj i romanističkoj nauci znatno bolje od svojih prethodnika, ostalih naših akcentuiranih dvojezičnih rječnika.

JOŠ O ODJECIMA I O PISANJU FUTURA I.

Ljudevit Jonke

Kao odgovor na moj članak u 4. broju prošlogodišnjeg »Jezika« prof. Stevanović ponavlja u 1.—2. svesku »Našeg jezika« god. 1956. svoje teze, koje je već prije toga iznio u 5.—6. svesku istog časopisa godine 1955. Ako se još čitaoci sjećaju, radi se tu uglavnom o tri pitanja: 1. o samovoljnom

¹⁴ Nije na pr. potrebno mjesto Vukova *ispreko* (bez akc.) uzeti iz B *ispreko* (RK čak sasvim krivo *isprèko*).

»prevođenju« tekstova ili, kako prof. Stevanović drugačije kaže, o stilsko-jezičnom prilagođavanju tekstova, 2. o potenciranju smisla Novosadskih zaključaka i 3. o prilagođavanju nastavnika sredini, u kojoj djeluju. O svemu tome bilo je već dovoljno raspravljano, ali zbog toga, što prof. Stevanović iznosi neka nova osvjetljenja, potrebno je reći još nekoliko riječi, da se ne bi činilo, kao da su njegovi argumenti završna riječ o čitavoj stvari.

Prof. Stevanović stoji na stanovištu, da svaki hrvatski ili srpski tekst treba da bude i u Hrvatskoj i u Srbiji odštampan onako, kako je napisan ili izgovoren. To naoko izgleda sasvim prihvatljivo i vrlo širokogrudno, a ipak je to sasvim šablonsko rješenje, koje bi u praktičnom provođenju oštećivalo jednu stranu i povređivalo osnovno načelo prirodnog prava književnoga jezika. I na Novosadskom sastanku bilo je književnika i lingvista, koji su zastupali takvo mišljenje, ali se u diskusiji pokazalo, da bi takvo šablonsko rješenje povrijedilo princip jednakosti ijekavskoga govora. Ja sam o tom govorio i na Novosadskom sastanku, a spomenuo sam i na 105. strani spomenutoga broja »Jezika«, ali prof. Stevanović prolazi mimo toga, kao da to i nije napisano. A baš je u tom težište stvari, pa ću se stoga na tom još malo zadržati, da bude svima jasno, o čemu se radi. Svi su se učesnici Novosadskog sastanka složili u tome, da je štetno preučešavati tekstove hrvatskih i srpskih književnika, kao što se prije toga kadšto činilo i na hrvatskoj i na srpskoj strani. Tekstove hrvatskih i srpskih književnika uvijek treba štampati onako, kako su napisani. Ali drugo su svakidašnji tekstovi, koje čitamo u novinama, časopisima i slušamo ih na radio-stanicama. Takvi tekstovi po prirodnom pravu književnog jezika nekoga naroda treba da budu odštampani njegovim tipom književnog jezika. Jer raspravljajući o tim pitanjima nikada ne smijemo smetnuti s uma činjenicu, da je ijekavski govor književni jezik hrvatske književnosti i dobrog dijela srpske književnosti. Stoga je i pravo hrvatskoga čitaoca, da mu njegove novine, časopisi i radio-stanice objavljuju vijesti u njegovu književnom jeziku. To mu pravo ne može oduzeti ni onakav skup, kakav je bio novosadski, na koji su ljudi dolazili po pozivu iz Novoga Sada kao pojedinci, a ne kao delegati. A Novosadski sastanak je i respektirao to pravo i donio nakon živahne diskusije jasan zaključak, da treba »spriječiti štetnu pojavu samovoljnog prevođenja tekstova«, što znači, da je dopušteno dogovorno prilagođavanje tekstova. Težište je smisla na riječi »samovoljno«, i ta je riječ unesena u tekst nakon diskusije, u kojoj se reklo, da bi na pr. zagrebačka štampa, ako bi se zabranjivalo prilagođavanje tekstova, bila pretežno ekavska, jer se vijesti iz svijeta primaju u Beogradu i prevode ondje na ekavski, a onda razaslušu po zemlji. Baš zato, što su učesnici Novosadskog sastanka uvažavali to pravo ijekavskog govora, donesen je onakav tekst 8. točke. S tim dakako nije zadovoljan prof. Stevanović, pa traži drugačija rješenja. On doduše priznaje, da je pri objav-

ljivanju te točke u »Našem jeziku« zabunom izostavljena riječ »samovoljno«, ali tvrdi nešto, što mora svakoga iznenaditi, »da je suština njegova (toga zaključka), i pored toga, ostala ista . . .« Zamislite samo, rečenica *Treba spriječiti štetnu pojavu samovoljnog »prevođenja« tekstova* jednaka je po značenju, prema Stevanoviću, rečenici *Treba spriječiti štetnu pojavu »prevođenja« tekstova*. Na toj bazi dakako nije moguća diskusija. Na takav način može se sve »dokazati«, ali to je ujedno bio i jedan od razloga, zašto uredništvo »Jezika« nije objavilo članak prof. Stevanovića. A napokon ni praksa naše štampe nije se povela za Stevanovićevim tumačenjem, nego za originalnim tekstom 8. točke Novosadskih zaključaka.

I za prosuđivanje pitanja, da li prof. Stevanović potencira smisao Novosadskih zaključaka, mnogo je važniji tekst Zaključaka nego nabranje pojedinih mišljenja u diskusiji. Tekst glasi: »U nazivu jezika nužno je uvijek u službenoj upotrebi istaći oba njegova sastavna dijela«, a prof. Stevanović tvrdi, da to može biti samo naziv *srpskohrvatski* ili *hrvatskosrpski jezik*. To nije izričito rečeno, pa prema tome pored ta dva naziva posve su dobri i nazivi *hrvatski ili srpski jezik*, *hrvatsko-srpski* ili *srpsko-hrvatski jezik*. Glavno je, da su istaknuta oba sastavna dijela. Kad prof. Stevanović tvrdi više od toga, onda je to zaista potenciranje. Ali čini mi se, da bi od te raspre bilo korisnije i posve u duhu Zaključaka, da se poradi na tome, kako bi se Institut za srpski jezik, koji izdaje »Naš jezik«, prozvao Institutom za srpskohrvatski jezik. I u školskim svjedodžbama naziv jezika ne ističe još svagdje oba sastavna dijela. Jer od Novosadskih zaključaka već su prošle dvije i po godine, a ondje se već postavio takav prijedlog.

Za prilagodavanje nastavnika sredini, u kojoj djeluju, i to za postepeno prilagodavanje izjasnili su se, kao što sam spomenuo u svojem prošlogodišnjem članku, i pedagoški i filološki stručnjaci hrvatski i srpski, pa i dnevna štampa, smatrajući to korisnim i s pedagoškog i jezičnog gledišta. U takvom slučaju i takvim postupkom nastavnik zapravo primjenjuje princip jezične snošljivosti, on sam pokazuje svojim primjerom, da nije zagrižljiv, nepopustljiv u jezičnim pitanjima, pa u tom smislu odgojno djeluje i na učenike razvijajući u njima jezičnu snošljivost i ljubav prema svemu u hrvatskom ili srpskom jeziku. Prof. Stevanović ipak, kako sâm kaže, ne može shvatiti potrebu takva prilagodavanja, ali ipak je malo popustio, kad na 27. strani kaže: »A što su mnogi od ovih, među njima i ja, dugim službovanjem u ekavskoj sredini, prirodno je, prešli na njen izgovor, to je sasvim razumljivo.« Jasno je, ako nastavniku ijekavcu dopušta u ekavskoj sredini prijelaz na ekavštinu, da će dopustiti i prijelaz na ijekavštinu ekavcu, kada se on nađe u ijekavskoj sredini. Drugačiji zaključak bio bi ili nelogičan ili nepravedan. Sve to zapravo proizlazi iz činjenice, da je pravo naroda uvijek iznad prava pojedinca.

A sada bih još samo nekoliko riječi rekao na osvrt prof. Stevanovića na moj članak o pisanju futura I. u 2. broju prošlogodišnjeg »Jezika«. U članku »Je li oblik futura I. složenica?« naveo sam razloge, koji govore za mišljenje, da je futur I. složeno glagolsko vrijeme, a ne složenica. Nema glagolske složenice, koja bi se lomila u dva dijela, čim pred nju dođe negacija. Ni *smjedbudem*, ni *htjedbudem*, ni *mogbudem*, ni *regbi*, a ni druge glagolske složenice nimalo se ne mijenjaju, kad pred njih dođe negacija *ne*. No futur I. s negacijom poprima sasvim drugi izgled: *nosit ću* — *ne ću nositi*. Nema uopće veze *ne nosit ću*, odnosno *ne nosiću*. Potpuno je dakle jasno, da oblik futura I. nije složenica, jer se glagolske složenice nikada ne cijepaju u dva dijela, nego je to glagolsko složeno vrijeme, kao što je i perfekt i kondicional (*slušao sam*, *slušao bih*), pa ga stoga i treba podjednako, t. j. odijeljeno, i pisati. Prof. Stevanović pobija moje tumačenje time, da je tu samo »različan red riječi« i da se mjesto *mogbudem*, *smjedbudem*, *htjedbudem* piše i govori: *budem mogao*, *budem smio*, *budem htio*. Točno je ovo posljednje, ali gdje se govori *mogbudem*, *smjedbudem*, *htjedbudem*, ondje se tako govori i onda, ako dođe negacija ispred toga oblika, ne dolazi dakle do cijepanja, kao što pokazuje Maretićev primjer na 556. strani: »Ako im *ne mogbudemo* ništa učiniti, a mi ćemo u planinu.« Različan red riječi nema tu dakle nikakva udjela, a različni rezultati samo su posljedica toga, što su glagolski oblici *mogbudem*, *smjedbudem*, *htjedbudem* složenice, a *nosit ću* nije složenica, nego složeno glagolsko vrijeme. Prof. Stevanoviću nije dakle pošlo za rukom da pobije ovaj glavni argumenat, koji traži, da se oblik futura I. piše odvojeno, kao što se odvojeno pišu i ostala složena glagolska vremena. Isto tako nisu uvjerljiva tumačenja, po kojima je pomoćni glagol *sam* u perfektu *nosio sam* zadržao svoje osnovno značenje. Bez obzira na zapletenost tih tumačenja prilično je jasno, da *sam* u perfektu ne znači *postojim*, što je izvorno značenje toga glagola. Prema tome otpada i razlika, koja se ističe za tvorbu perfekta kao složenoga glagolskog vremena i futura I. kao tobožnje složenice. I nadalje, premda prof. Stevanović ističe, da je složenica *regbi* u širokoj književnoj upotrebi na zapadu i jugozapadu, napomenuo bih, da je prof. Maretić već 1924. u »Jezičnom savjetniku« na str. 125. napisao, da je mjesto *regbi* bolje: *rekao bih*, ili: *rekao bi čovjek*, i da zapadni pisci danas ipak izbjegavaju tu riječ. Od naših leksikografa riječ *regbi* bilježe samo Voltiggi, Stulić i Šulek, a nemaju je ni Karadžić ni Broz-Iveković. I to je dosta važan putokaz. A što je Veber-Tkalčević napisao, da neki pisci futur I. pišu zajedno, pod tim je on mislio srpske pisce, jer je on svoju gramatiku namijenio ne samo hrvatskim, nego i srpskim čitaocima. On je naime želio stvoriti takav tip pravopisa i jezika, koji bi mogli prihvatiti svi Jugoslaveni.

Prema iznesenom vidi se, da prof. Stevanović nije naveo uvjerljivih dokaza za tezu, da je oblik futura I. složenica. Sastavljeno pisanje futura I. pojavilo se očito preslikavanjem izgovora, a ne na osnovu uvjerenja, da je to složenica. Pitanje je samo, dokle treba ići za izgovorom i ne treba li ovdje čuvati sastavne dijelove složenoga glagolskog vremena. Kad se dakle prof. Maretić na 33. strani svoje »Gramatike i stilistike« god. 1931. izjasnio za odvojeno pisanje futura I., premda je tadašnji službeni pravopis propisivao sastavljeno pisanje, borio se on samo za jedinstveno provođenje principa, da se enklitika ne piše zajedno s riječju, koja je pred njom.

Ne bih još jednom govorio o svemu tome, da prof. Stevanović nije na to utrošio preko 16 strana »Našega jezika«. Ne volim uopće polemizirati o takvim stvarima, jer to uvijek stvara nelagodnu atmosferu. No bez ponovnog osvrta na Stevanovićevu argumentaciju moglo bi se učiniti, kao da smo ostali bez riječi pred jačinom njegovih argumenata. A baš je suprotno istina: u svojoj replici prof. Stevanović nije uspio oboriti ni jedan od osnovnih argumenata u ova četiri pitanja, o kojima raspravljamo. Stoga je i posve jasno, što je pravopisna i jezična praksa u prva tri pitanja u skladu s mojim izlaganjem, koje doduše nije samo moje, a i u četvrtom pitanju, t. j. u pisanju futura I., već je Pravopisna komisija usvojila zaključak, po kojem su obadva načina pisanja usvojena za zajednički pravopis, t. j. nije se mogla dokazati prednost sastavljenog pisanja nad odvojenim. Za dvostruko rješenje odlučila se Pravopisna komisija zapravo zbog dugotrajne dvostruke pravopisne prakse.

Treba uvijek imati na umu, da će se Novosadski zaključci o jeziku i pravopisu moći uspješno provesti samo u atmosferi snošljivosti, nenametanja i potpune jednakosti.

PITANJA I ODGOVORI

PREHRANA, ISHRANA, DOHRANA, PRIHRANA

Već je prošlo prilično vremena, otkako je jedan liječnik zamolio uredništvo »Jezika«, da objasni u svojem časopisu »značenja i upotrebu ovih riječi medicinske terminologije: prehrana — ishrana, dohrana — prihrana, prehraniti — ishraniti, dohranjivati — prihranjivati«. Zbog obilja drugih poslova stigao je ovaj zadatak tek sada na red. No prije ulaženja u samo raspravljanje potrebno je reći nešto načelno, što uopće vrijedi za sve terminološke izraze, koji su zasnovani na našoj leksičkoj osnovi. Kad god po-

stoje neke srodne narodne riječi, koje u terminologiji poprimaju neka specijalna značenja, za određivanje tih specijalnih značenja mjerodavni su u prvom redu stručnjaci dotične struke, poglavito njezini pisci i naučni predstavnici, a jezikoslovcu pripada samo briga, da utvrdi, jesu li ti nazivi upotrebljeni u narodnom duhu i jezičnoj pravilnosti. Tako i za ove spomenute riječi srodna značenja (*prehrana, ishrana, dohrana, prihrana*) jezikoslovac će dobro znati, kakvo im je značenje u narodnom jeziku, ali kakvo im je značenje i upotreba u medicinskoj terminologiji, za to on treba da po-